

מכניקה סטטיסטית – דף תרגיל 6

ניתן בתאריך: 16.6.11. להגשה בתאריך: 30.6.11

1 התעבות בוז-איינשטיין בפוטנציאל הרמוני

בשנת 1995 אריק קורנל וקרל ויימן במעבדת JILA, ובאופן בלתי תלוי גם ולפנג קטרל באוניברסיטת MIT, הצליחו לראשונה לצפות באופן נסיוני בהתעבות בוז-איינשטיין (השלושה קיבלו על הישגיהם פרס נובל בפיסיקה בשנת 2001. ניסויים דומים מבוצעים היום במכון ויצמן). קורנל וויימן לכדו בניסוי שלהם אטומי רובידיום-87 בפוטנציאל חיצוני הרמוני שאותו הם יצרו בעזרת לייזר ושדות מגנטיים. בשאלה זו נחקר באופן תיאורטי התעבות בוז-איינשטיין בפוטנציאל הרמוני כזה.

N בוזונים נתונים בפוטנציאל הרמוני תלת-מימדי בטמפ' T .

א. כידוע, רמות האנרגיה של אוסילטור הרמוני קוונטי הן $\hbar\omega(n_x + n_y + n_z)$, כאשר $n_x, n_y, n_z = 0, 1, 2, \dots$. לכן, האנרגיות האפשריות של המערכת הן תמיד מהצורה $\epsilon_\ell = \hbar\omega\ell$ כאשר $\ell = 0, 1, 2, \dots$. הראו שנייון מצב האנרגיה ϵ_ℓ הוא $(\ell+1)(\ell+2)/2$ (כלומר, שזהו מספר המצבים הקוונטיים השונים עם האנרגיה ϵ_ℓ). רמז: חשבו בכמה דרכים שונות ניתן לחלק ℓ כדורים זהים בין שלושה אנשים.

ב. מצאו את הנוסחה עבור צפיפות המצבים $g(\epsilon)$ (הניחו ש- $\ell \gg 1$).

ג. מצאו את הנוסחה לטמפ' הקריטית להתעבות בוז-איינשטיין. בניסוי אופייני, מספר החלקיקים הוא $N \approx 10^6$ ותדירות הפוטנציאל ההרמוני $\omega \approx 600\text{Hz}$ (מסיבות טכניות, הפוטנציאל האמיתי בניסוי איננו איזטרופי, כלומר, התדירות בציר z שונה מן התדירויות בציר x ו- y). לצורך פשטות נתעלם מעובדה זו. חשבו מה הטמפ' של ההתעבות במקרה זה. היעזרו בזהות: $\frac{1}{2} \int \frac{x^2 dx}{e^x - 1} \equiv g_3(1) \approx 1.2$.

ד. חשבו את מספר החלקיקים ברמת היסוד כפונקציה של הטמפ'. שרטטו באופן סכמטי את התוצאה.

2 גז בוזונים חד-מימדי ודו-מימדי

א. נתון גז של N בוזונים בעלי מסה m , שנמצאים ב"תיבה" חד-מימדית באורך L ובטמפ' T . כתבו את הביטוי האינטגרלי המקשר בין מספר החלקיקים ל- z (הפוגסיות). הראו שאין התעבות בוז-איינשטיין בגז זה.

ב. חזרו על סעיף א' עבור בוזונים שנמצאים ב"תיבה" דו-מימדית בעלת שטח $A = L^2$.

¹למעשה, רמות האנרגיה הן $\hbar\omega(n_x + n_y + n_z + 3/2)$, אולם מאחר שהאנרגיה נקבעת עד כדי קבוע, ניתן להגדיר את רמת היסוד להיות באנרגיה אפס.